

PŘEKÁŽKY STUDENTSKÉ PARTICIPACE V TŘÍDNÍCH DISKUSÍCH K TÉMATŮM POLITIKY A OBČANSTVÍ

BARRIERS TO STUDENTS' ENGAGEMENT IN CLASSROOM DISCUSSION ON POLITICS AND CITIZENSHIPS

Hana Sotáková¹, Irena Smetáčková¹,
Kateřina Fibigerová¹, Vojtěch Ondráček²

¹ Katedra psychologie, Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova, Praha

² Katedra občanské výchovy a filosofie, Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova, Praha

Abstrakt

Kolaborativní výuka s vysokým podílem diskusních aktivit se v řadě výzkumů ukazuje jako vysoce efektivní. Zároveň ale výzkumy naznačují, že studující čelí řadě bariér pro svoji participaci v diskusích. Příspěvek prezentuje výsledky české studie z mezinárodního výzkumu G-Epic, která mapovala prostřednictvím smíšené metodologie faktory ovlivňující to, zda se žáci a žákyně na konci 2. stupně ZŠ zapojují do třídních diskusí o politických a občanských tématech. Jako základní překážka se ukázala jazyková bariéra, zájem o téma, self-efficacy a respektující atmosféra. Důležité ale bylo i úzké pojetí politiky a učitelská redukce metody diskuse na sériové otázky.

Klíčová slova: diskuse; žákovská participace; překážky; politika; občanství

Abstract

Collaborative learning with a high proportion of discussion activities is highly effective in many studies. At the same time, research shows that students face some barriers to their participation in classroom discussions. This paper presents the results of a Czech study from the international research G-Epic, which mapped, through a mixed methodology, the factors why students in grades 7 and 8 engage in classroom discussions on political and civic topics. Poor language comprehension skills, lack of interest in the topic, low self-efficacy and a disrespectful atmosphere emerged as primary barriers. However, a narrow conception of politics and the teacher's reduction of the discussion method to serial questions were also important.

Keywords: discussion; politics; engagement; participation; barriers

1 ÚVOD

Stát se uvědomělým a aktivním občanem je jedním z cílů školní výuky občanské výchovy. Míra politické self-efficacy a zájmu o politiku v širokém slova smyslu (tj. stranická politika i občanská angažovanost) je výsledkem efektivního vzdělávání. Výzkumy zároveň naznačují, že může být i vstupní podmínkou, která determinuje zapojení žáků a žákyň do výuky zaměřené na politická témata. Žákovská participace na výuce, produktivní angažovanost a ochota komunikovat jsou však ovlivněny i řadou dalších faktorů. Otázkou je, které z individuálních a výukových charakteristik napomáhají vyššímu zapojení všech či většiny studujících do výukových diskusí o politických tématech.

2 TEORIE

Studentská participace na vzdělávacích aktivitách, včetně skupinových diskusí je ovlivněna individuálními a institucionálními faktory (Terrell et al., 2020, Kutsyuruba et al., 2015). Mezi individuální faktory patří motivace a zájem, self-efficacy, extroverze, postavení v kolektivu aj. Institucionální faktory zahrnují sociální klima, výukové metody, učitelský přístup, pedagogické hodnocení aj. V případě skupinových diskusí o politických a občanských tématech jde navíc i o specifické faktory související s ambivalentním vnímáním politiky. Většina výzkumů selektivně sleduje vybrané individuální nebo institucionální/výukové faktory. Za nutné však považujeme jejich propojení.

Šetření ICCS a ESS ukazují, že mladí lidé mají spíše odtažitý vztah k politice a zároveň, že vyučující se při výuce těchto témat obávají kritických reakcí. I přesto třídní diskuse jsou prospěšnou metodou, která posiluje zájem studujících o téma, podporuje osvojování znalostí a zvyšuje jejich self-efficacy. Zapojení do diskusí však musí být dostatečné. Heyer et al. (2008) ukázal, že participace je vyšší, poskytují-li vyučující studujícím stejnou podporu, příležitosti a povzbuzení.

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Studie měla za cíl popsat vztah mezi 1) charakteristikami výuky v dané třídě, 2) úrovní politické self-efficacy a politického zájmu na konci základní školy, a 3) individuálními žákovskými charakteristikami, včetně jazykových kompetencí

a extraverze. Výzkumná otázka zněla: Jaké faktory ovlivňují zapojení studujících do výukových diskusí o politických tématech? Prostřednictvím kombinace několika skupin dat jsme zachytili situaci v osmi třídách. Studující vyplnili dotazník a zúčastnili se fokusních skupin; vyučující poskytli rozhovor; provedli jsme pozorování 2 vyučovacích hodin občanské výchovy se zaměřením na politická témata a uplatňující skupinovou diskusi. V analýze byly využity kvantitativní i kvalitativní postupy. Základní analytickou jednotkou byla třída, pro některé analýzy žák. V příspěvku okrajově porovnáваме české výsledky s výsledky z mezinárodního výzkumu.

4 VÝSLEDKY / OČEKÁVÁNÉ VÝSLEDKY

Analýza ukázala, že úroveň žákovské politické self-efficacy a zájmu o politiku je nízká. Studující o politice přemýšlí především jako o souboji politických stran, výrazně méně uplatňují představu politiky jako občanské angažovanosti. Podobně úzké pojetí používají také vyučující. Vyučující deklarují využívání aktivizačních metod, včetně diskusí, avšak ve výuce byly pozorovány jen jejich omezené varianty. Diskuse obvykle představují sérii dyadických dialogů učitel-žák, jen v malé míře se daří realizovat vzájemnou diskusi mezi studujícími, kde vyučující ustupuje do pozadí. To se podílí na tom, že studentské zapojení do diskusí je výrazně nerovnoměrné. Většina zůstává pasivní a vyučující obvykle nevyužívají alternativní způsoby, jak podpořit jejich zapojení. Osvědčilo se využívání práce ve dvojicích a skupinkách před zahájením celotřídní diskuse. Analýza prokázala souvislost mezi pasivitou studujících a jejich vnímanými jazykovými kompetencemi, vnímanou kvalitou vrstevnických vztahů, respektující atmosférou a zájmem o politiku a politickou self-efficacy.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Studie dospěla k nepřekvapivému závěru, že čeští studující mají nízkou self-efficacy i nízký zájem o stranickou politiku. Míra je dokonce nižší než v zahraniční (odvozováno jak z výzkumu G-Epic, tak z mezinárodních šetření ICCS a ESS). Stranickou politiku vnímají jako vzdálenou a nedůležitou; jejich zájem vybudí pouze aktuální události, jako prezidentské volby. Ačkoliv v našem souboru byli zapojeni aktivní vyučující, kteří o téma projevovali zájem (lze tedy

předpokládat, že považují politické uvědomění za cíl školního vzdělávání více než ostatní vyučující), přesto politická témata nevyučují rádi. Důvodem je nízký studentský zájem, ale také apely na apolitičnost školy. Diskuse do výuky zařazují, ale rezignují na zapojování všech studujících. Ti, kteří mají nižší jazykové kompetence, nižší důvěru, že ostatní budou respektovat jejich vstupy do diskuse, a nižší zájem i znalosti o politice, jsou během diskusí pasivní.

PODĚKOVÁNÍ

Příspěvek vznikl v rámci projektu G-Epic, financového z programu Horizon 2020.

6 LITERATURA

- Kutsyuruba, B., Klinger, D. A., & Hussain, A. (2015). Relationships among school climate, school safety, and student achievement and well-being: a review of the literature. *Review of Education*, 3(2), 103–135.
- Metzger, A., Alvis, L., & Oosterhoff, B. (2020). Adolescent views of civic responsibility and civic efficacy: Differences by rurality and socioeconomic status. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 70, 101183. <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2020.101183>
- Ohme, J., Marquart, F., & Kristensen, L. M. (2020). School lessons, social media and political events in a get-out-the-vote campaign: successful drivers of political engagement among youth? *Journal of Youth Studies*, 23(7), 886–908. <https://doi.org/10.1080/13676261.2019.1645311>
- Shala, A., & Grajevcic, A. (2018). Examining the Role of Socioeconomic Status, Formal and Informal Education on Political Interest Levels among University Students. *Politics & Policy*, 46(6), 1050–1070. <https://doi.org/10.1111/polp.12274>
- Terrell, J. H., Henrich, C. C., Nabors, A., Grogan, K., and McCrary, J. (2020). Conceptualizing and measuring safe and supportive schools. *Contemp. School Psychol.* 24, 327–336. doi: 10.1007/s40688-020-00309-6
- Wray-Lake, L., Arruda, E. H., & Schulenberg, J. E. (2020). Civic development across the transition to adulthood in a national U.S. sample: Variations by race/ethnicity, parent education, and gender. *Developmental Psychology*, 56(10), 1948–1967. <https://doi.org/10.1037/dev0001101>